

УДК 378.2.091.26-043.83:159.955.4-047.22
DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-170-176

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ДУРМАНЕНКО Євгенія –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1993-5028>
e-mail: yedurmanenko@lpc.ukr.education

БУБІН Алла –

кандидат педагогічних наук, викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7670-1263>
e-mail: abubin@lpc.ukr.education

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Сучасний етап модернізації системи вищої педагогічної освіти в Україні характеризується переорієнтацією з накопичення знань на формування професійних компетентностей, здатності до рефлексії, саморозвитку та педагогічної відповідальності. У цьому контексті особливої актуальності в системі професійної підготовки майбутніх вихователів набуває формувальне оцінювання як педагогічна технологія підтримки їх професійного становлення.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність і визначити особливості реалізації формувального оцінювання в системі професійної підготовки майбутніх вихователів.

У статті обґрунтовано сутність формувального оцінювання; розкрито його функції, принципи, інструментарій та педагогічні умови реалізації у процесі професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Наголошено, що формувальне оцінювання є системним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів, який забезпечує перехід від контролю знань до підтримки процесу професійного становлення й його сутність полягає у безперервному зворотному зв'язку, орієнтації на прогрес та розвиток здатності до саморегуляції освітньої діяльності.

Проаналізовано конкретні методи і прийоми формувального оцінювання у підготовці здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» з урахуванням професійної специфіки діяльності вихователя ЗДО. Обґрунтовано доцільність використання комплексу методів і прийомів формувального оцінювання (рубрикаторів, портфоліо, рефлексивних щоденників, взаємооцінювання, кейс-аналізу, аналітичного спостереження) під час вивчення нормативних і вибіркового освітніх компонентів, які інтегрують теоретичну підготовку та педагогічну практику.

Доведено, що формувальне оцінювання сприяє розвитку рефлексивності, професійної автономії, здатності до самоаналізу та готовності до впровадження компетентнісного підходу в роботі з дітьми дошкільного віку.

Подальших досліджень потребує розроблення діагностичного інструментарію визначення реального стану сформованості професійної готовності здобувачів освіти до реалізації формувального оцінювання у практичній діяльності.

Ключові слова: формувальне оцінювання, професійна підготовка, майбутні вихователі, рефлексія, педагогічна компетентність, заклад вищої освіти.

DURMANENKO Yevheniia –

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education in Municipal Institution of Higher Education «Lutsk Pedagogical institute» of the Volyn Regional Council
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1993-5028>
e-mail: yedurmanenko@lpc.ukr.education

BUBIN Alla –

PhD in Pedagogical Sciences,
Lecturer, Department of Theory and Methodology of Preschool Education in Municipal Institution of Higher Education «Lutsk Pedagogical institute» of the Volyn Regional Council
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7670-1263>
e-mail: abubin@lpc.ukr.education

FORMATIVE ASSESSMENT AS A TOOL FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EARLY CHILDHOOD EDUCATORS

The current stage of modernization of higher pedagogical education in Ukraine is characterized by the shift from the accumulation of knowledge to the development of professional competencies, the ability of reflection, self-development, and pedagogical responsibility. In this context, formative assessment is gaining particular relevance in the system of professional training of future preschool educators as the pedagogical technology of their professional development support.

The purpose of the article is to substantiate the essence of formative assessment theoretically and to identify the specific features of its implementation in the system of professional training of future preschool educators.

The article substantiates the essence of formative assessment and reveals its functions, principles, instruments, and pedagogical conditions for its implementation in the process of training preschool education specialists.

It is emphasized that formative assessment is a systemic component of the professional training of future preschool educators, ensured the shift from knowledge control to the support of the professional development process and its essence lies in the continuous feedback, the focus on progress, and the ability development to self-regulate educational activity.

The specific methods and techniques of the formative assessment in the training of students majoring in «Preschool Education» are analyzed due to the professional specification of preschool teachers' work. The expediency of using a set of formative assessment methods and techniques, rubrics, portfolios, reflective journals, peer assessment, case analysis, analytical observation, is substantiated during the study of compulsory and elective educational components that integrate theoretical training with teaching practice.

It is proved that formative assessment contributes to the development of reflectivity, professional autonomy, self-analysis skills, and readiness to implement a competence-based approach in the process of work with preschool children.

Further research should be focused on the developing diagnostic tools for determining the current level of students' professional readiness to implement formative assessment in the practical function.

Key words: formative assessment, professional training, future early childhood educators, reflection, pedagogical competence, higher education institution.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний стан розвитку системи вищої педагогічної освіти в Україні характеризується переорієнтацією з накопичення знань на формування професійних компетентностей, здатності до рефлексії, саморозвитку та педагогічної відповідальності та творчості. Особливої актуальності ці трансформації набувають у сфері підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, адже саме вони забезпечують фундамент особистісного становлення дитини з раннього віку. В нормативних документах Міністерства освіти і науки України наголошується на необхідності впровадження компетентнісного підходу, педагогіки партнерства та нових моделей оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. У цьому контексті формувальне оцінювання розглядається не лише як інструмент контролю, а як механізм підтримки професійного становлення та розвитку майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади формуального оцінювання обґрунтовані у працях Paul Black та Dylan William, які довели ефективність системного зворотного зв'язку для підвищення якості навчання [17]. Значний внесок у дослідження впливу оцінювання на навчальні результати зробив також John Hattie, який підкреслив визначальну роль зворотного зв'язку у забезпеченні особистісного розвитку здобувачів освіти [18]. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що проблема реалізації формуального оцінювання в освітньому процесі не є новою й достатньо досліджена. Так, І. Калініна розглядає теоретичні підходи до формуального оцінювання у вищій школі як способу зворотного зв'язку між викладачами та студентами. Дослідниця формувальне оцінювання трактує як складову навчального процесу. «... Це оцінювання процесу навчання, що передбачає активну участь у ньому суб'єктів навчального процесу (викладача та учня) та спонукає їх до коригування їхньої діяльності» [10]. Погоджуємось з думкою вченої, що «формувальне оцінювання є ефективним засобом організації зворотного зв'язку. Однак, щоб оцінювання стало формувальним необхідно застосувати його постійно, давати студентам негайний зворотний зв'язок» [10, с. 289].

Науковці, як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, плідно вивчають питання організації формуального оцінювання та його ролі під час вивчення різних навчальних дисциплін як у школі, так і у процесі професійної підготовки фахівців різних спеціальностей. Для прикладу, Н. Стучинська, Н. Остапович, М. Кузишин та Ю. Мазуренко досліджують інноваційний підхід до оцінювання навчальних досягнень студентів медичних універ-

ситетів, зокрема – формувальне оцінювання їх навчальних досягнень з застосуванням автоматизованих і хмарних систем. Учені зазначають, що «активне залучення студентів до процесу оцінювання та розширення можливостей для рефлексії власних навчальних досягнень сприяє розвитку соціокультурної комунікативної компетентності майбутніх лікарів»; акцентується на «необхідності дотримання балансу між студентською думкою та професійною оцінкою викладача» [13]. Нам імпонують ідеї дослідників про те, що «фахове оцінювання викладача залишається ключовим елементом для забезпечення об'єктивності та якості навчального процесу, попри важливість врахування думок студентів» [13, с. 63].

У свою чергу, В. Старжець концептуально аналізує методику впровадження формуального оцінювання в шкільний навчальний процес, ґрунтовно описуючи методичні підходи щодо використання прийомів формуального оцінювання на уроках історії в закладах загальної середньої освіти [14]. Зокрема, автор пропонує алгоритм дій, який частково може бути застосовним і в нашому дослідженні, наголошуючи ще раз на його актуальності: «формувальне оцінювання ... залишається порівняно новим підходом, тож потребує всебічного дослідження» [14].

«Сутність формуального оцінювання як інструменту інтерактивного, конструктивного та неупередженого зворотного зв'язку, що забезпечує моніторинг, контроль і діагностику ефективності процесів викладання та учіння за певними дескрипторами» визначає О. Даниско [5, с.107]. Конструктивними у контексті нашого дослідження є визначені науковицею ключові характеристики такого оцінювання: «...воно є особистісно орієнтованим, неформальним, проводиться під час навчального процесу і спрямоване на досягнення студентами запланованих результатів навчання» [5].

Як ключовий чинник якісної освіти в НУШ бачить формувальне оцінювання А. Предик [12]. Так, учена стверджує, що «в умовах упровадження компетентнісної освіти контроль і оцінювання має стати дієвим механізмом, який забезпечить розвиток конкретного учня, формування його особистих якостей, сприятиме розумінню школярем власного поступу» [12]. Підтримуємо міркування дослідниці, що «реалізація формуального підходу до оцінювання дасть змогу здобути інформацію про реальний стан навчальних досягнень учня, що забезпечить можливість вчасно відреагувати на проблеми в навчанні, прийняти педагогічні рішення для його покращення» [12]. А також згідні з ученою в її твердженнях про те, що «формувальне оцінювання підтримує впевненість

учнів у тому, що кожен із них здатен покращити свої результати, оскільки учням наводяться приклади того, що від них очікують. Разом з тим, учитель, спираючись на принципи розумного пристосування і формувального оцінювання створює атмосферу визнання цінності особливостей і можливостей кожного учня, у тому числі це стосується і дітей з особливими освітніми потребами» [12].

О. Шуневич, досліджуючи розвивальний формат зворотного зв'язку в процесі освітньої взаємодії, пропонує «розглядати два виміри зворотного зв'язку: суб'єктний (канали зворотного зв'язку) і процесуальний (аспекти аналізу навчальної діяльності)», а також наголошує на позитивному впливі розвивального зворотного зв'язку на «створення середовища усвідомленого навчання, що дає змогу вчителю зробити видимим цей процес для себе, для учнів і для батьків, сприяючи поступу здобувачів освіти» [16].

Попри ґрунтовність наукових розробок, проблема впровадження формувального оцінювання у систему професійної підготовки майбутніх вихователів залишається недостатньо дослідженою. Більшість праць зосереджені на загальноосвітній школі, тоді як специфіка підготовки педагогів дошкільної освіти, а саме – інтеграція психолого-педагогічної, методичної та практичної складових, потребує адаптованої моделі формувального оцінювання, орієнтованої на розвиток професійної рефлексії, методичної мобільності та готовності до роботи з дітьми раннього і дошкільного віку. Виникає суперечність між необхідністю формування рефлексивного, автономного фахівця дошкільної освіти та переважанням традиційних поточних і підсумкових форм контролю у закладах вищої освіти. Подолання цієї суперечності можливе через системне впровадження формувального оцінювання як складника професійної підготовки.

Мета статті – визначити особливості формувального оцінювання в системі професійної підготовки майбутніх вихователів. Для досягнення мети вирішено такі завдання: 1) конкретизувати розуміння формувального оцінювання, визначити його функції та принципи у професійній підготовці майбутніх вихователів; 2) проаналізувати специфіку формувального оцінювання у підготовці майбутніх вихователів та визначити конкретні методи та прийоми формувального оцінювання з урахуванням професійної специфіки діяльності вихователя ЗДО. *Методи:* аналіз, синтез, узагальнення, систематизації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна трансформація дошкільної освіти, орієнтація на компетентісну модель розвитку дитини, а також вимоги до академічної доброчесності та педагогічної відповідальності актуалізують необхідність переосмислення підходів до оцінювання результатів навчання у ЗВО. Традиційна система контролю орієнтована переважно на фіксацію результату, тоді як професійна підготовка вихователя потребує підтримки формування професійних компетентностей, розвитку рефлексивного мислення та здатності до саморегуляції.

Дослідники довели, що систематичний зворотний зв'язок, чіткі критерії та залучення здобувачів до самооцінювання суттєво підвищують навчальні результати. В українському освітньому контексті ідеї формувального оцінювання узгоджуються з положеннями Міністерства освіти і науки України щодо

компетентісного навчання та педагогіки партнерства. Як зауважує О. Шуневич, «нова філософія оцінювання, яка впроваджена в освітні реалії початкової школи, поступово екстраполюється на інші освітні рівні й передбачає опанування вчителем основних підходів щодо зворотного зв'язку, а також репертуаром технік, якими може послуговуватися учасник освітньої взаємодії залежно від ситуації» [16] і пропонує розглядати «зворотний зв'язок з огляду на дидактичний аспект, зокрема як визначальну складову формувального оцінювання» [16]. Далі науковиця, узагальнюючи підходи різних учених, формувальне оцінювання тлумачить «як інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначити потреби учнів та відповідним чином адаптовувати процес навчання» [16]. Наводить переваги формувального оцінювання порівняно з іншими методами, як – от: оцінювання під час навчання, мотивація, вчасне виявлення проблем, формування впевненості в собі тощо [16].

Аналізуючи переваги та недоліки формувального оцінювання, К. Стець визначає його як «оцінювання, що здійснюється з метою допомоги навчальному процесу, шляхом забезпечення студента інформацією, яка може бути використана для визначення сильних і слабких місць, тобто для покращення показників у майбутньому» [15]. У контексті нашого дослідження конструктивними є запропоновані науковицею вимоги до формувального оцінювання. Мова йде насамперед про необхідність «... планування цілей навчання та результатів навчальної діяльності»; «... оцінювання має бути неперервним. Під час формувального оцінювання оцінюється прогрес студента в опануванні теми, його розвиток. Результати навчальної діяльності студента мають порівнюватись у такому випадку з його попередніми результатами, а не зі стандартними (середньостатистичними) результатами...». «Результати оцінювання мають бути як найшвидше доступні і для викладача, і для студента задля можливості планування подальших дій. Оцінюванню має підлягати не лише результат навчальної діяльності, а й шлях отримання цього результату, міркування студента. Це дозволить виключити випадкові відповіді, знайти хибні міркування, що призвели до помилок» [15].

Для уточнення сутності формувального оцінювання важливими є також наукові ідеї Н. Деньги. Зокрема, вчена визначила переваги формувального оцінювання, які власне й є його характерними ознаками: «чітко сформульований освітній результат, який потрібно отримати, оцінити в кожному конкретному випадку та організувати відповідно до цього свою роботу, зробити учня суб'єктом освітньої та оцінювальної діяльності. Під час організації формувального оцінювання для учня відкриваються такі можливості: вчитися на помилках, зрозуміти, що є важливим, а що є другорядним, зрозуміти свої успіхи, визначити, чого вони не знають, чого не вміють» [6].

Отже, узагальнивши різні визначення, нами формувальне оцінювання потрактовано як системний механізм професійного становлення майбутнього вихователя, важлива складова професійної підготовки, неперервний процес збору інформації про освітній прогрес здобувачів з метою корекції навчання та підтримки їхнього професійного зростання

на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з викладачем і неперервного зворотнього зв'язку.

Професійна діяльність вихователя має інтегрований характер (педагогічний, психологічний, методичний компоненти), що зумовлює потребу в оцінюванні не лише знань здобувачів, але й їх методичної компетентності, комунікативної культури, здатності до педагогічної рефлексії, готовності до роботи з дітьми раннього і дошкільного віку. Звідси нами виокремлено основні функції формувального оцінювання, які мають інтегрований характер і безпосередньо пов'язані з формуванням системи професійних компетентностей. Адаже в системі підготовки майбутнього вихователя формувальне оцінювання виконує не лише контрольну, а передусім розвивальну та професіогенну роль. Діагностична функція передбачає систематичне виявлення рівня сформованості професійних умінь, педагогічного мислення, здатності до організації освітнього процесу в ЗДО. У підготовці вихователя вона реалізується через: аналіз пробних занять, оцінювання педагогічних кейсів, спостереження під час різного виду практик, використання рубрик з чіткими індикаторами. Особливість полягає в тому, що діагностика спрямована не на фіксацію помилки, а на визначення «зони найближчого професійного розвитку» здобувача освіти. Розвивальна функція полягає в тому, що формувальне оцінювання стимулює поступове «нарощування» тієї чи іншої професійної компетентності через корекційну діяльність. У підготовці вихователя воно сприяє: розвитку методичної гнучкості, формуванню педагогічної креативності, удосконаленню комунікативних умінь, здатності адаптувати заняття до вікових особливостей дітей. Особистісно професійний розвиток відбувається через конструктивний зворотний зв'язок і можливість повторного виконання завдань з урахуванням рекомендацій. Мотиваційна функція – оцінювання орієнтує студента на прогрес, а не на уникнення негативної оцінки. У професійній підготовці це означає: підвищення внутрішньої мотивації, формування відповідальності за саморозвиток, усвідомлення значущості педагогічної діяльності. Позитивна динаміка результатів підсилює професійну ідентифікацію майбутнього вихователя. Рефлексивна функція, на нашу думку, є ключовою для підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. Вона забезпечує формування здатності до самоаналізу та професійного самовдосконалення. Реалізується через: рефлексивні щоденники педагогічної практики, самооцінювання за критеріями, аналіз відеозаписів занять, групове обговорення педагогічних ситуацій та ін. Рефлексивна функція формує основу професійної автономії майбутнього вихователя. Коригувальна функція передбачає внесення змін у зміст, методи й темп навчання відповідно до індивідуального прогресу та траєкторії розвитку студентів. У підготовці вихователів це проявляється в: індивідуальних консультаціях, корекції методичних розробок, адаптації завдань під рівень підготовки, диференціації вимог. Прогностична функція уможливує передбачення рівня готовності студента до професійної діяльності та визначення перспективи його розвитку. Вона особливо важлива перед проходженням переддипломної педагогічної практики та працевлаштуванням.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що методологічну основу організації формувального оцінювання визначають принципи [4; 5]. Насамперед виділяємо принцип орієнтації на професійну компетентність, адже оцінюється не обсяг знань, а здатність особистості майбутнього вихователя застосовувати їх у педагогічній діяльності. Принцип прозорості критеріїв – кожен здобувач освіти повинен чітко розуміти: що саме оцінюється, за якими індикаторами та якими є рівні досягнення. Саме прозорість формує довіру та партнерську взаємодію. Оскільки формувальне оцінювання здійснюється систематично протягом усього періоду навчання – від теоретичних освітніх компонентів до переддипломної педагогічної практики, то важливим є принцип безперервності. Принцип партнерства відповідає ідеям педагогіки співпраці, що є актуальним на сучасному етапі розвитку української освіти: студент виступає активним суб'єктом оцінювання, а не його об'єктом. Принцип рефлексивності передбачає обов'язкове залучення майбутніх вихователів до самооцінювання та взаємооцінювання. Принцип підтримки та психологічної безпеки – оцінювання має бути конструктивним, без приниження чи демотивації. Це особливо важливо для студентів педагогічних спеціальностей, у яких формується професійна педагогічна самооцінка. Принцип інтегративності – оцінювання охоплює всі компоненти професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти: когнітивний (знання), операційний (уміння), ціннісний (педагогічна позиція), особистісний (комунікативність, емпатія) тощо.

Таким чином, функції та принципи формувального оцінювання у підготовці майбутніх вихователів мають професієорієнтований характер і спрямовані на формування рефлексивного, творчого, автономного, компетентного педагога дошкільної освіти. На відміну від традиційного контролю, воно виступає механізмом особистісно професійного становлення та інструментом педагогічної підтримки та професійного зростання.

Важливим завданням у нашому дослідженні є аналіз конкретних методів і прийомів формувального оцінювання у підготовці здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» (на прикладі вивчення освітніх компонентів: нормативних «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки» та вибіркового «Основи педагогічної конфліктології» та «Основи губернерства з методикою») у КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради. Так, у ході вивчення нормативного ОК «Дошкільна педагогіка» (освітньо-професійна програма Дошкільна освіта, освітній ступінь бакалавр, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 012 Дошкільна освіта, другий курс) [1], зокрема теми 6 – Виховання дітей третього року життя – для оцінювання підготовленої здобувачками освіти презентації «Алгоритм процесу одягання дитини 3 року життя» конструктивним є взаємооцінювання (peer assessment), тобто оцінювання діяльності студентів їхніми одногрупниками за визначеними критеріями. На нашу думку, ця форма є доцільною у підготовці вихователя, адже майбутній педагог має вміти аналізувати діяльність інших колег. Саме взаємооцінювання забезпечує конструктивний зворотний зв'язок, формує педагогічну емпатію, культуру професійної комунікації. Зокрема дієвим виявився прийом «Два

плюси – одна рекомендація» (позитивні аспекти + напрям удосконалення), при якому здобувачі освіти, відзначаючи позитивні моменти відповіді студента (+), водночас і пропонують щось нове, рекомендуючи покращення процесу.

Під час вивчення нормативного ОК «Історія дошкільної педагогіки» (перший курс) конструктивним виявився усний зворотний зв'язок, зокрема оперативний (під час заняття), відкладений (після аналізу роботи), індивідуальний і груповий. Наприклад, вивчаючи тему 4. Теорія та практика виховання дітей дошкільного віку в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) [2], здобувачі освіти створювали презентацію «Фундатори українського дошкільної освіти» та писали есе «Національний дитячий садок в умовах російської агресії» (на основі праць С. Русової). Викладач під час заняття мотивувала студентів до уважного перегляду презентації з орієнтацією на зміст та дії, а не на особистість студента. А також після аналізу есе чітко запропонувала рекомендації для вдосконалення як його змісту, так і форми подачі. З'ясовано, що важливою є конкретність такого зворотного зв'язку.

Під час вивчення вибіркового ОК «Основи педагогічної конфліктології», для прикладу, теми 5. Специфіка педагогічних конфліктів. Причини виникнення конфліктів у педагогічному процесі [7], де студенти підтверджували відповіді життєвими ситуаціями з практики діяльності ЗВО та ЗДО, а також визначали особливості педагогічних конфліктів типу «викладач – студент», цікавим виявився метод «Exit ticket» (рефлексивний квиток), тобто коротке письмове завершення заняття відповідями на запитання типу: Що сьогодні було найбільш цінним? Яке питання залишилося незрозумілим? Як ви застосуєте це в роботі з дітьми? На нашу думку, цей метод формуального оцінювання уможливило коригування викладачем подальшого вивчення ОК і трансформування одержаних знань і умінь зі студентського середовища у середовище дітей у ЗДО.

Викладаючи БОК «Основи губернерства з методикою», ми часто використовуємо самооцінювання, тобто самостійне визначення здобувачами рівня власних досягнень відповідно до критеріїв [8]. Так, опрацьовуючи тему 7. Методики роботи губернера з підготовки дитини до школи в домашніх умовах, студенти розробляють систему розвивальних завдань та підбирають розвивальні ігри з метою активізації підготовки дитини до школи; а також пропонують методичні рекомендації губернерам щодо виконання домашніх завдань. Для самооцінювання цікавими й дієвими є: чек-листи професійних умінь, шкали самооцінки готовності до проведення заняття, рефлексивні анкети. Володіння цими інструментами формує у майбутніх вихователів автономність і професійну зрілість.

Аналіз практичної підготовки здобувачів освіти й досвід власної педагогічної діяльності свідчить про те, що важливим у формуальному оцінюванні є так званий рубрикатор, тобто критеріальне оцінювання. Рубрика – «це структурована система критеріїв із чітко визначеними рівнями досягнення» [4]. У підготовці майбутніх вихователів зазвичай рубрики застосовуємо для: оцінювання пробних занять, аналізу конспектів, визначення якості організації ігрового середовища, оцінювання педагогічної практики тощо. Це забезпечує прозорість вимог щодо

проходження практики, формує здатність до самооцінювання, сприяє усвідомленню стандартів професії майбутнього вихователя.

Досвід педагогічної діяльності засвідчує, що перед виконанням завдання здобувачі освіти мають бути обов'язково ознайомлені з критеріями – рубрикою. Після заняття вони самостійно визначають свій рівень і аргументують його.

Дієвим у формуальному оцінюванні є також портфоліо професійного зростання як цілеспрямована збірка матеріалів, що демонструють динаміку професійного розвитку. Пропонуємо студентам структуру портфоліо майбутнього вихователя: конспекти занять, розробки різних ігор, дидактичні матеріали, фото/відеофрагменти практики, рефлексивні записи, відгуки керівників практики. На нашу думку, такі портфоліо стимулюють відповідальність за власний прогрес, дозволяють відстежувати професійну динаміку, розвивають навички самоаналізу та самовдосконалення.

У контексті формуального оцінювання заслугує на увагу рефлексивний щоденник педагогічної практики – систематичний аналіз здобувачами освіти власної діяльності під час роботи з дітьми. Пропонуємо студентам орієнтовну структуру запису: опис педагогічної ситуації, самоаналіз дій, що вдалося, що потребує вдосконалення, план корекції. Таким чином, розвиваємо професійну рефлексію, формуємо відповідальність і здатність до самокорекції.

У педагогічній діяльності використовуємо також спостереження з аналітичним листом. Таке спостереження особливо важливе під час педагогічної практики. Зокрема, здобувачам освіти пропонуємо критерії: організація взаємодії з дітьми, мовленнєва культура, використання наочності, застосування інноваційних технік, методик, дотримання вікових особливостей, рівень комунікації з батьками тощо. Студенти, заповнюючи такі листи, вчать аналізувати власну педагогічну діяльність, діяльність своїх колег.

Таким чином, аналіз власного досвіду педагогічної діяльності дає підстави для твердження, що методи формуального оцінювання у підготовці майбутніх вихователів мають професієорієнтований характер і спрямовані насамперед на інтеграцію теорії та практики, розвиток рефлексивності, формування професійної автономії та підготовку до впровадження формуального оцінювання у майбутній професійній діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Формуальне оцінювання є системним обов'язковим компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів, сутність якого полягає у безперервному зворотному зв'язку, орієнтації на прогрес та розвиток здатності до саморегуляції освітньої діяльності й забезпечує перехід від контролю знань до підтримки процесу професійного становлення. Функції формуального оцінювання у підготовці здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» забезпечують формування професійних компетентностей. Як складова професійної підготовки, формуальне оцінювання реалізується на основі принципів: прозорості критеріїв, безперервності, партнерства, рефлексивності, психологічної підтримки та інтегративності, що й створює умови для формування професійної автономії

майбутнього вихователя та розвитку його педагогічної відповідальності. З досвіду практичної діяльності встановлено доцільність використання комплексу методів і прийомів формувального оцінювання (рубрикаторів, портфоліо, рефлексивних щоденників, взаємооцінювання, кейс-аналізу, аналітичного спостереження та інших), які інтегрують теоретичну підготовку та педагогічну практику. Нами формувальне оцінювання розглядається не як допоміжний інструмент контролю, а як педагогічна технологія розвитку професійної зрілості майбутнього вихователя та його готовності до майбутньої педагогічної діяльності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розробленні діагностичного інструментарію визначення рівнів сформованості професійної готовності здобувачів до реалізації формувального оцінювання у практичній роботі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бубін А. Дошкільна педагогіка. Робоча програма. КЗВО Луцький педагогічний інститут» ВОР. 2025. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> (дата звернення 11.03.2026).
2. Бубін А. Історія дошкільної педагогіки. Робоча програма. КЗВО Луцький педагогічний інститут» ВОР. 2025. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> (дата звернення 11.03.2026).
3. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання : навч. посібн. / за ред. І. Є.Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 48с.
4. Волошинов С. А., Сокол І. В., Тригуб С. М. Оцінка результатів навчання студентів. *Науковий вісник Херсонської державної морської академії*. 2015. №1. С. 108-115.
5. Даниско О. Дидактичний потенціал формувального оцінювання як інструменту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Випуск 29. С.106-110.
6. Деньга Н. Упровадження методичної системи з підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання. *Імідж сучасного педагога. Вища школа*. 2020. № 1 (190). С. 41.
7. Дурманенко Є. Основи педагогічної конфліктології. Робоча програма. КЗВО Луцький педагогічний інститут» ВОР. 2025. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> (дата звернення 11.03.2026).
8. Дурманенко Є. Основи гувернерства з методикою. Робоча програма. КЗВО Луцький педагогічний інститут» ВОР. 2025. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> (дата звернення 11.03.2026).
9. Кабан Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта*. 2017. №1 (31). URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/992>. (дата звернення 4.03.2026).
10. Калініна І.М. Формувальне оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 5 (червень). С. 285-290.
11. Морзе Н., Вембер В., Гладун М. Використання цифрових технологій для формувального оцінювання. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2019. Спецвипуск «Нові педагогічні підходи в STEM освіті». С. 202-214. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/248/pdf> (дата звернення 12.03.2026).
12. Предик А. Формувальне оцінювання як ключовий чинник якісної освіти в НУШ. *Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти»*: збірник

наукових статей / за заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2022. С. 156-159.

13. Стучинська Н., Остапович Н., Кузишин М., Мазуренко Ю. Формувальне оцінювання навчальних досягнень студентів медичних спеціальностей із застосуванням автоматизованих і хмарних систем. *Медицина та фармація: освітні дискурси*. 2024. Вип. 1. С. 61-70.

14. Старжець Володимир. Методика використання формувального оцінювання на уроках історії. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/64_2023/part_2/50.pdf (дата звернення 4.03.2026).

15. Стець К. А. Переваги та недоліки формувального оцінювання. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/41847/1/zzz.pdf> (дата звернення 08.03.2026)

16. Шуневич О. Розвивальний формат зворотного зв'язку в процесі освітньої взаємодії. *Нові технології навчання*. 2021. № 95. URL: <https://journal.org.ua/index.php/nt/article/view/223> (дата звернення 14.03.2026).

17. Black P. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. URL: https://www.academia.edu/14301836/Inside_the_Black_Box_Raising_Standards_through_Classroom_Assessment (дата звернення 12.03.2026).

18. Hattie J., Timperley H. The power of feedback. *Review of Educational Research*. 2007. Vol. 77. P. 81-112. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/003465430298487> (дата звернення 11.03. 2026)

REFERENCES

1. Bubin, A. (2025). Doshkilna pedahohika. Robocha prohrama [Preschool pedagogy. Syllabus]. KZVO Lutskyi pedahohichnyi instytut VOR. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> [in Ukrainian]
2. Bubin, A. (2025). Istoriiia doshkilnoi pedahohiky. Robocha prohrama [History of preschool pedagogy. Syllabus]. KZVO Lutskyi pedahohichnyi instytut VOR. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12>[in Ukrainian]
3. Vilmut, Dzh. (2007). Vykorystannia portfolio dlia navchannia ta otsiniuvannia [Using portfolios for learning and assessment]. (I. Ye. Bulakh & M. R. Mruha, Eds.). Kyiv: Maister-klas [in Ukrainian]
4. Voloshynov, S. A., Sokol, I. V., & Tryhub, S. M. (2015). Assessment of students' learning outcomes. *Naukovyi visnyk Khersonskoi derzhavnoi morskoi akademii*. №1. S. 108-115 [in Ukrainian]
5. Danysko, O. (2022). The didactic potential of formative assessment as a tool of the professional training of future physical education teachers in the conditions of blended learning. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. №29. S. 106-110 [in Ukrainian]
6. Denha, N. (2020). Implementation of a methodological system for preparing future primary school teachers to use formative assessmen]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. 1(190). 41 s. [in Ukrainian]
7. Durmanenko, Ye. (2025). Osnovy huvernerstva z metodykoiu. Robocha prohrama [Fundamentals of home tutoring with methodology. Syllabus]. KZVO Lutskyi pedahohichnyi instytut VOR. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> [in Ukrainian]
8. Durmanenko, Ye. (2025). Osnovy pedahohichnoi konfliktologii. Robocha prohrama [Fundamentals of pedagogical conflictology. Syllabus]. KZVO Lutskyi pedahohichnyi instytut VOR. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Jg49gxFY5hETJQnFKcJ8G0b7MzjwU12> [in Ukrainian]
9. Kaban, L. V. (2017). Formative assessment of students' academic achievements in the New Ukrainian School. *Narodna osvita*. 1(31). URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/992> [in Ukrainian]
10. Kalinina, I. M. (2021). Formative assessment of academic achievements of higher education students. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky»*. №5. S. 285-290 [in Ukrainian]

11. Morze, N., Vember, V., & Hladun, M. (2019). Using digital technologies for formative assessment. *Vidkryte osviti e-seredovyshe suchasnoho universytetu. special issue «Novi pedahohichni pidkhody v STEM osviti»*. S. 202-214. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/248/pdf> [in Ukrainian]

12. Predyk, A. (2022). Formative assessment as a key factor of the quality of education in the New Ukrainian School]. In H. L. Yefremova (Ed.). *Materialy VI Vseukrainskoi naukovopraktychnoi Internet-konferentsii «Innovatsiini tekhnologii rozvytku osobystisno-profesiinoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislidyplomnoi osvity»*. S. 156-159. Sumy [in Ukrainian]

13. Stuchynska, N., Ostapovych, N., Kuzyshyn, M., & Mazurenko, Yu. (2024). Formative assessment of the academic achievements of medical students using automated and cloud systems]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti diskursy*. №1. S. 61-70 [in Ukrainian]

14. Starzhets, V. (n.d.). Methods of using formative assessment at the lessons of history. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/64_2023/part_2/50.pdf [in Ukrainian]

15. Stets, K. A. (n.d.). Advantages and disadvantages of formative assessment. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/1847/1/zzz.pdf> [in Ukrainian]

16. Shunevych, O. (2021). A developmental format of feedback in the process of educational interaction. *Novi tekhnologii navchannia*. 95 s. URL: <https://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/223> [in Ukrainian]

17. Black, P. (n.d.). Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. URL: https://www.academia.edu/14301836/Inside_the_Black_Box_Raising_Standards_through_Classroom_Assessment [in English]

18. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*. №77. S. 81-112.

URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/003465430298487> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ДУРМАНЕНКО Євгенія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

Наукові інтереси: основи педагогічної конфліктології, організація дозвільної діяльності дітей.

БУБІН Алла – кандидат педагогічних наук, викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

Наукові інтереси: історія дошкільної педагогіки, дошкільна педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

DURMANENKO Yevheniia – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education in Municipal Institution of Higher Education «Lutsk Pedagogical institute» of the Volyn Regional Council.

Scientific interests: basics of pedagogical conflictology, organization of children's leisure activities.

BUBIN Alla – PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer, Department of Theory and Methodology of Preschool Education in Municipal Institution of Higher Education «Lutsk Pedagogical institute» of the Volyn Regional Council.

Scientific interests: history of preschool pedagogy, preschool pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 08.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 23.03.2026 р.

УДК 371.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-176-180

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ЗАВІТРЕНКО Артем –

аспірант кафедри освітніх наук

Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1963-5343>

e-mail: zavitrenkoartem@gmail.com

РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ

У статті проведено аналіз стану основних моделей інклюзивної освіти в Німеччині, досвід реалізації інклюзивної освіти; розглянуто різні підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами; висвітлено навчальні технології і стратегії в цій сфері; окреслено перспективи розвитку цього освітнього феномену. Аналіз освітніх систем різних країн в аспекті реалізації інклюзивних практик показує, що обов'язковою базою для здійснення інклюзивної освіти є система законодавчих актів, яка передбачає як декларацію необхідних прав і свобод, так і механізми їх забезпечення. У статті розкрито процес становлення і розвитку шкільної інклюзивної освіти у Німеччині. Актуальність розвитку інклюзивних процесів показано у контексті єдиної системи європейського освітнього простору. Шляхи розвитку інклюзії та інклюзивної освіти розглядаються з урахуванням історії та особливостей соціально-політичного та адміністративно-територіального устрою країни. Мета статті – аналіз особливостей розвитку шкільної інклюзивної освіти в умовах Німеччини та можливості використання конструктивних ідей німецького досвіду в галузі інклюзивної освіти в умовах України. Результати. Важливе місце у публікації займає короткий огляд процесу становлення спеціальної освіти у Німеччині від початку XVIII ст. до 80-х років XX ст., коли на зміну сегрегативному підходу у системі шкільної освіти прийшов інтегративний підхід, який зумовив тісну співпрацю між загальноосвітніми і спеціальними навчальними закладами з метою організації навчання та надання педагогічної допомоги дітям-підліткам з обмеженими можливостями, навчання яких у масовій школі не може бути ефективним без спеціальної допомоги. На основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців авторами розкрито особливості організації навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти Німеччини, відзначені школи, які зразково організовують спільне навчання дітей з особливими потребами та звичайних дітей. Для прикладу висвітлено досвід роботи школи Erika-Mann-Schulein Berlin-Wedding, яка з 1998 року розвивається як «школа для всіх дітей», та початкової школи імені А. Флемінга, яка почала навчати дітей з обмеженими можливостями 45 років тому і використовує у своїй роботі елементи методики Марії Монтессорі. Відзначено успіхи Німеччини в упровадженні інклюзивного навчання як ефективної форми здобуття освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Заслужовує на увагу розробка теоретико-методологічних основ інклюзивної освіти та система профорієнтаційної роботи для такої категорії дітей. Указано також окремі недоліки у роботі німецьких інклюзивних шкіл, зумовлені розривом між різними федеральними землями, цодо кількості дітей з особливими потребами, які відвідують загальноосвітні школи, недостатньо розвинутою інфраструктурою, не готовністю окремих педагогів тощо. У сформульованих висновках наголошено на можливості застосування окремих ідей досвіду ФРН у системі інклюзивної освіти в Україні, особливо тих, які відповідають